

της Μαριάννας Μαστροσταμάτη

Η μέριμνα για την εκπαίδευση απασχόλησε τους φορείς της πόλης ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα. Το πρώτο κοινοτικό σχολείο συστήθηκε στις αρχές του 19ου αιώνα.

Το 1884 ιδρύθηκε ο πολιτιστικός σύλλογος με την επωνυμία: « Σύλλογος Αλατσάτων η Ερυθραία » με κύριους σκοπούς τη διανοητική ανάπτυξη και ηθική μόρφωση των συμπολιτών και την εφικτή υποστήριξη των εκπαιδευτηρίων. Η λειτουργία και μεγάλη δράση του συλλόγου ήταν συνεχής και ανελλιπής μέχρι το 1893 που ο σατζάμπεης της Σμύρνης Αμπντουραχμάν πασάς, διέταξε τη διάλυσή του λόγω «δυσπιστίας ως προς τη δράση». Αφορμή στάθηκε η συγκέντρωση από το σύλλογο 700 βιβλίων με σκοπό την ίδρυση βιβλιοθήκης. Τα βιβλία κατασχέθηκαν, μεταφέρθηκαν στον Τσεσμέ με αραμπάδες που συνόδευαν ζαπτιέδες και κλείστηκαν σε ένα κελί των φυλακών προκειμένου να περάσουν από λογοκρισία. Η μεγάλη ζήτησή τους για ανάγνωση από τους φυλακισμένους έγιναν η αιτία της εκμετάλλευσής τους από τους δεσμοφύλακες. Ξεκινώντας από το φιλοδώρημα για το δανεισμό τους κατέληξαν στη σταδιακή πώλησή τους μισοτιμής σε Τσεσμελήδες φιλαναγνώστες. Ο λογοκριτής που ήρθε εξέτασε τα βιβλία, ενέκρινε το περιεχόμενο και επέτρεψε την επιστροφή τους στα Αλάτσατα. Από τα 700 βιβλία έφθασαν στα Αλάτσατα 70 και εμπλουτίστηκε η βιβλιοθήκη των σχολείων. Στις δραστηριότητες του συλλόγου περιλαμβάνονταν και οι ερασιτεχνικές θεατρικές παραστάσεις.

Πριν το διωγμό του 1914 στα σχολεία των Αλατσάτων φοιτούσαν συνολικά 1.570 μαθητές και μαθήτριες, από τους οποίους 660 στη σχολή αρρένων, 560 στο Παρθεναγωγείο και 350 στα νηπιαγωγεία. Μέχρι το 1922 στ' Αλάτσατα λειτουργούσαν έντεκα σινάφια γεωργών, επαγγελματιών και τεχνιτών, δύο δημοτικά σχολεία και ένα ημιγυμνάσιο με 18 δασκάλους και 1.072 μαθητές. Πρέπει να σημειωθεί ότι κατά τη διετία 1920-1922, πολλές αλατσατιανές οικογένειες που επαναπατρίστηκαν, άφησαν τα παιδιά τους να συνεχίσουν τις σπουδές τους στα σχολεία που φοιτούσαν ως τότε, στους τόπους της προσφυγιάς και ότι υπήρχαν μαθητές που επειδή δεν υπήρχαν ανώτερες γυμνασιακές τάξεις στα Αλάτσατα, είχαν σταλεί σε γυμνάσια της Χίου, της Σμύρνης, της Αθήνας, της Σάμου, της Πόλης κ.α. Από το 1887 στην πόλη λειτουργούσαν και νυχτερινά σχολεία για τους εργαζόμενους μαθητές.

Το πρόγραμμα των μαθημάτων και τα διδακτικά βιβλία, καθορίζονταν από την Κεντρική Εκπαιδευτική Επιτροπή του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Σύμφωνα με τον κοινοτικό κανονισμό, ανάμεσα στους γονείς των μαθητών εκλέγονταν οι σχολικοί έφοροι οι οποίοι

αναλάμβαναν την οικονομική και λειτουργική διαχείριση και εποπτεία των σχολείων.

Ένας άλλος παράγοντας πολιτισμού ήταν η Φιλόπτωχος Αδελφότης Κυριών (1900-1922) με κύριο σκοπό την ανακούφιση των πασχόντων, την οικονομική βοήθεια, την εξεύρεση εργασίας σε άπορες γυναίκες, τη δωρεάν παροχή βιβλίων και γραφικής ύλης σε άπορους μαθητές και την οργάνωση μορφωτικών ομιλιών σε γυναίκες. Η Φιλόπτωχος Αδελφότης Κυριών ανέλαβε στη συνέχεια και την οργάνωση των παραστάσεων του ερασιτεχνικού θεάτρου καθώς και μουσικών βραδιών με κιθάρες και μαντολίνα. Η ερασιτεχνική αυτή ορχήστρα έκανε το ντεμπούτο της στην δεξίωση που οργάνωσαν οι Αλατσατιανοί για να τιμήσουν τον πρίγκιπα Παύλο στα Λιτζα.

Καλλιτέχνες ζωγράφους, αγιογράφους είχε παραδοσιακά η οικογένεια Βασιλάκη που μεταβίβαζαν την τέχνη στους ταλαντούχους απογόνους τους. Με την υπογραφή τους στόλιζαν τα εκκλησιαστικά και ιδιωτικά εικονοστάσια όλης της Ερυθραίας.

Το καφενείο-κουρείο του Αντ. Φράγκου είχε μεταβληθεί σε φιλολογική λέσχη όπου τα βράδια διαβαζόταν « Νουμάς » [1], το «Ταξίδι » του Ψυχάρη και οι μεταφράσεις του Αλ. Πάλλη. Το 1914 έγινε μία κίνηση για ίδρυση ποδοσφαιρικής ομάδας που παρέμεινε σε ερασιτεχνικό επίπεδο και τελικά διακόπηκε λόγω του πρώτου διωγμού.

Βιβλιογραφία

- Κωνσταντίνος Ι. Γκαρμάτης - Μαριάννα Ν. Μαστροσταμάτη: "Μετά τα Αλάτσατα. Οι Αλατσατιανοί ανά τον κόσμο" Α' έκδοση: Σύλλογος Αλατσατιανών "Τα Εισόδια της Θεοτόκου", Αθήνα 2007, ISBN 978-960-87159-1-2
- Φάνης Ν. Κλεάνθης: Αλάτσατα η Χαμένη Πατρίδα μου, Β' έκδοση: Σύλλογος Αλατσατιανών "Τα Εισόδια της Θεοτόκου", Αθήνα 2003, ISBN 960-87159-0-3
- Βλάμος Α. Κωνσταντίνος, Οικονόμος: Τα Αλάτσατα της Ιωνικής ή Ερυθραίας Χερσονήσου 1640-1914, Α' έκδοση: Μιχ. Τριανταφύλλου, Θεσσαλονίκη 1946

---

[1] λογοτεχνικό περιοδικό πιθανώς το σημαντικότερο έντυπο των αρχών του [20ου αιώνα](#) ανάμεσα στα άλλα λογοτεχνικά περιοδικά της περιόδου, τα οποία λειτούργησαν ως όργανα μόρφωσης και πύλες επικοινωνίας ταυτόχρονα με τα πνευματικά τεκταινόμενα στην [Ευρώπη](#) και μέσα μετακένωσης των ευρωπαϊκών ρευμάτων στην [Ελλάδα](#). Επίσης, λειτούργησαν ως βήμα για τη διατύπωση προτάσεων επί του γλωσσικού ζητήματος και όργανα αλλαγών και μεταρρυθμίσεων